

Róbert Kiss Szemán (ed.)

JINÝ Kollár – Kollár versus JINÍ

ELTE BTK
SZLÁV ÉS BALTI FILOLÓGIAI INTÉZET
BUDAPEST, 2021

A kötet megjelenését az NKFI a *Hungarikumok Ján Kollár életművében* című,
K-124873 számú pályázat keretében támogatta.

SZAKMAI LEKTOROK / ODBORNÍ LEKTOŘI
Dalibor Tureček, Zuzana Urválková

NYELVI LEKTOROK / JAZYKOVÍ LEKTOŘI
Ondřej Geppert, Lucia Ološtiaková-Gianitsová

TÖRDELŐ
Janiec-Nyitrai Agnieszka

© Szerzők

Kiadja: ELTE BTK Szlav és Balti Filológiai Intézet
Felelős kiadó: Lukács István
A borítót tervezte: Sellyei Tamás Ottó
Nyomdai kivitelezés: CC Printing Kft.
ISBN: 978-963-489-402-5

OBSAH

RÓBERT KISS SZEMÁN: Předslav / Foreword7

Kollár versus JINÍ...

JOANNA GOSZCZYŃSKA: Ján Kollár v parížskych prednáškach
Adama Mickiewicza a slovanská myšlienka13

PETER KÁŠA: Zo zakliatia k vyslobodeniu. (Podoby politickej
angažovanosti vo veršoch Jána Kollára)23

RÓBERT KISS SZEMÁN: Pokus o postkoloniální interpretaci hungarik
v Kollárově *Cestopisu obsahujícím cestu do Horní Italie*35

ANNA KOBYLÍŇSKA: Kollár – Palárik. Na agore (nielen slovanskej
vzájomnosti)51

MARTA FÜLÖPOVÁ: Koncepcia nepriateľa v tvorbe Jána Kollára
a Jána Hollého61

EDITA PRÍHODOVÁ: Ako oživiť klasika?73

JINÝ Kollár...

VERONIKA FAKTOROVÁ: Kollárova Dichtung und Wahrheit. Vzorové
memoáry slovanského vlastence83

ANNA ISTVÁN: Tradícia *grand tour* a rola slovanských pamätných
miest v cestopise Jána Kollára97

GABRIELA MIHALKOVÁ: Kázne Jána Kollára z kompozičného
hľadiska107

ERIKA BRŤÁŇOVÁ: Prírodná symbolika v kázňach Jána Kollára117

MARTINA PETRIKOVÁ: Význam Kollárovej *Čítanky* a *Národných
Zpievaniak* vo vývine slovenskej literatúry pre deti a mládež127

Kollár a JINÁ mluva...

ÉVA CSÁSZÁRI: Etymologie ve službách ideje slovanské vzájemnosti v Kollárově díle *Rozprawy o gmenách, počátkách i starožitnostech národu slawského a geho kmenů*141

MARIE JANEČKOVÁ: Adjektivní kompozita v básnickém díle Jána Kollára151

TAMÁS TÖLGYESI: Příklady jazykového kontaktu ve *Vzájemnosti* Jana Kollára163

Kollár v JINÉM čase...

LÁSZLÓ MATUS: Baróni, obchodníci, povozníci. Ján Kollár a pešťbudínsky evanjelický verejný život (1819–1827)173

BARNA ÁBRAHÁM: Recepcia Jána Kollára na prelome 19. a 20. storočia183

AGNIESZKA JANIEC-NYITRAI: Pastýř nebo vojevůdce? Obraz Jana Kollára v Asnykově básni *J. Kollarowi. Wieszczeni odrodzenia Czech*199

ROMAN KENDRA: Kollárovske podnety v hodnotovo-estetickéj orientácii K. Banšella a P. Országha209

ANDOR MÉSZÁROS: Přenesení ostatků Jána Kollára z Vídně do Prahy v r. 1904221

ADELAIDA MEZEIOVÁ: Druhý život Jána Kollára a jeho *Slávy dcery*229

TRADÍCIA GRAND TOUR A ROLA SLOVANSKÝCH PAMÄTNÝCH MIEST V CESTOPISE JÁNA KOLLÁRA¹

ANNA ISTVÁN

Abstract: Ján Kollár (1793–1852) published his first travelogue, *Cestopis do Horní Italie...* in 1843. The book provides a detailed narration of his six-week long journey: the author meticulously details every sight, records his impressions while presenting everything in a Slovak context. Time and space play an important role in the travelogue, as Kollár, on the one hand, expands time, guides his readers to the Antique times while providing advice for the future generations; and, on the other hand, he expands space as well beyond the visible horizon, historical space is taken into consideration for understanding the present. In this paper, I focus on the European and Central-European characteristics of the travelogue genre and compare the Hungarian and Slovak travel literature with Kollár's work. Furthermore, the paper also analyses the *grand tour* elements of the travelogue.

Keywords: travelogue in 19th century, grand tour, Kollár's Travelogue to Northern Italy, national identity

Vo svojej štúdií sa venujem dielu Jána Kollára (1793–1852) *Cestopis do Horní Italie...* a pokúšam sa ho zaradiť do dejín uhorských a stredo-európskych cestopisov a pozicionovať ho v tradícii európskych grand tour. Štúdiá kladie aj teoretické otázky ohľadne vplyvu rôznych priestorových reprezentácií na identitu, na ktoré sa pokúsím odpovedať pomocou postkultúrnej kritiky.

Cestopis obsahujúci cestu do Horní Italie (KOLLÁR, 1843) vyšiel v Pešti v tlačiarni Trattnera-Károlyiho. Ján Kollár sa na sever Talianska pobral v septembri 1841, presnejšie 7. septembra 1841 ráno o šiestej hodine. Autor bol vtedy už dlhší čas evanjelickým farárom slovenských veriacich v Pešti, odkiaľ sa vydal na cestu, a sem sa po nej aj vrátil. Keďže Kollár mimoriadne precízne dokumentoval svoju cestu, získame presný obraz o absolvovanej trase. Na cestu sa vydal

¹ Štúdiá vyšla s podporou výskumného projektu *Hungariká v diele Jána Kollára* (NKFI/OTKA číslo 124873).

v Budafoku, potom so svojimi druhmi cez Tétény dorazil do Martonvásáru. Nasledovali mestá Székesfehérvár, Veszprém, Keszthely, Zalavár, Kanizsa, potom prešiel cez Muru a cez sídla Čakovec, Stridon, Varaždin, Lepoglava, Krapina, Brešca dorazil do Záhrebu. Zo Záhrebu šiel do Karlovacu, odtiaľ do obce Grobničko polje, potom do Rijeky. V Terste nastúpil na loď a po mori sa doplavil do Benátok, odtiaľ cez Padovu a Veronu dorazil ku Gardskému jazeru a do Lombardie. Potom jeho cesta viedla cez Tirolsko do Mníchova, následne do Ischlu, Viedne, Bratislavy a posledným navštvíveným mestom v jeho cestopise je Visegrád.

Necestoval sám, s rôznymi spolucestujúcimi absolvoval trasu za menej ako šesť týždňov na poštovom voze v rámci poštového systému.

Medzi cestou a vydaním cestopisu uplynuli dva roky, preto sa dá predpokladať, že záznamy z ciest neskôr doplnil. Tento predpoklad potvrdzuje aj to, že Kollárove opisy a doplňujúce komentáre sú mimoriadne detailné, presne dokumentované. Textový priestor medzi dokumentáciou zasa spestrujú kultúrnohistorické úvahy, rozpravy. Z toho dôvodu sa vrstvy textu dajú rozdeliť na dve časti: na momentálne dojmy zapísané počas cesty, ktoré horizontálne kopírujú trasu, respektíve na neskoršie vertikálne vsuvky (rozpravy, vysvetlenia). Obe priestorové reprezentácie zohrávajú v Kollárovom diele dôležitú rolu a priestorová funkcia oboch je pozicionovateľná.

Horizontálny prierez alebo horizontálna rovina je trasa, po ktorej poštový voz napreduje, cesta, ktorú Kollár a jeho spolucestujúci absolvovali. Sídla na ceste a miesta v nich (kostol, námestie, hrad, kaštieľ atď.) a medzi nimi (cesta, pláň, voda, vrch, kopec atď.) predstavujú dokumentovateľný, presne opísateľný priestor, ktorý nie je priestorom predstáv a fantázie. Pripojené opisy a asociácie v Kollárovom diele nadväzujú na slovenský národný emblematicizmus, slovenskú národnú sebainterpretáciu – sebareprezentáciu a sebareflexívnu tvorbu národnej identity, ktorej sa detailne venuje Róbert Kiss Szemán vo svojej štúdii *Tájrombolás és tájépités Kollár Észak-itáliai útirajz-ában – Keszthely, Zalavár, Zalaapáti* (KISS SZEMÁN, 2018: 151–162). Tieto doplnky, rozpravy a komentáre sú prevažne súhrny vytvárajúce národnú, národnostnú identitu, pomocou ktorých sa dá vybudovať slovenské národné, historické povedomie a kanoni-

zovať identita. Treba poznamenať, že medzi komentármi sa objavuje aj niekoľko obcí, ktoré nie sú súčasťou množiny navštívených miest, neboli súčasťou cesty autora, ako napríklad Banská Bystrica, Bratislava, Jedľové Kostoľany alebo Nitra. Tieto miesta patria medzi dokumentovateľné miesta, sú súčasťou kollárovskej národnej sebareprezentácie.

V oboch priestorových reprezentáciách je odlišné aj vnímanie a sledovanie času. Skutočný čas cestovania je jednoznačný, začína sa 7. septembra 1841 o šiestej hodine ráno. Trasa, ako sme sa už vyššie zmienili, sa začína v Pešti a po väčšom okruhu sa v Pešti aj končí, a cestovný čas je lineárny. Čas doplnkov je však už oveľa komplikovanejší. Kollár sa totiž snaží prítomný čas rozprávania rozšíriť až po hranice stredovekej, dokonca antickej kultúry, čím rozširuje obdobie slovanskej/slovenskej historickosti a jej časovú reprezentáciu. Narátor zároveň rozširuje rámce cestopisu aj do budúcnosti: snaží sa premietnuť plán odkazujúci na budúcnosť modernej česko/slovenskej identity. Na rozširovanie do minulosti slúžia rôzne mýty o pôvode, panónske legendy pripomínajúce staroslovanskú historickú minulosť, odkrývanie a opisy prvkov stredovekej histórie, vsunutie stredovekých historických postáv a povestí do textu. Taká je napríklad časť o kniežati Pribinovi, na ktorého si spomenul v Keszthelyi:

„Zdejší učený odvozuje, sice jméno *Kesthely Kestel*, anť w maďarčině kořene a významu nemá, od římského *Castellum*: ale pamatujemeli na to, že zde slowenská knížata *Privina*, *Kocel* a jiná žili a chrámý čili kostely (k. p. Mosburg, Pět Kostelůw) stawěli: pamatujemeli, že Maďarí naše o často w e proměnují (k. p. Goisa-Geisa, Hornát-Hernát, oběd-ebéd, kopa-kepe atd.), anobř že i sami Slowáci *řikají* hospoda i hespoda, kolko i kelko, doska i deska; hledímeli na nesčíslné množství míst slawských toto anebo podobné jméno (*Kostel*, *Kosteliště*, *Kostolany*, *Kostelné*, *Pět Kostelůw* atd.) nosících: pochybowati nelze, že *Kesthely* jest a bylo naše *Kostel*“ (KOLLÁR, 1843: 8).

Načrtnutý kollárovský opis cesty, charakter priestorovej a časovej narácie nie je v európskej a stredoeurópskej literatúre a kultúrnych dejinách neznámy. Autor píše cestopis so zámerom publikovať ho, a ak autorský zámer analyzujeme hlbšie, môžeme vyhlásiť, že cestopis je text, ktorého cieľom je vytvoriť kánon. Zo žánrového hľadiska

ide síce o cestopis, no dopĺňa ho mnoho esejistických komentárov. Narácia textu je monologická, má charakter reflexií z jedného aspektu, no nemôžeme zabudnúť ani na dialógy, ktoré na viacerých miestach prerušujú dlhé, reflexívne monológy. Jednou z najdôležitejších úloh dialógov je to, aby recipient vnímal skutočnosť čo najrealistickejšie, teda ich úlohou je dokázať v každom ohľade nepochybniteľnú dôveryhodnosť autora. Ďalšou úlohou dialógov je prezentovať duchaplnosť narátora a jeho elegantnú dikciu. Zároveň ide o text v texte alebo príbeh v príbehu, ktorý poskytuje priestor pre naračné experimenty ako z formálnej, tak aj z obsahovej stránky.

Kollárov cestopis, naračné figúry jeho cestopisu zapadajú do veľkej množiny európskej cestopisnej literatúry, v rámci nej do dejín literárnych cestopisov v 17.–19. storočí. Texty z tohto obdobia viac-menej charakterizuje spomínaná esejistickosť, ktorá sa strieda s rozjímajúcimi monológmi, prípadne so sebareflexiou sklzávajúcou do autobiografie a denníkovosti, a s týmito fenoménom sa spája aj sebaiinterpretáčna naratíva, ktorá úzko súvisí aj s otázkou hľadania identity. O podobnom zámere svedčia aj texty veľkých predchodcov ako text François-Reného de Chateaubrianda *L'itinéraire de Paris à Jérusalem* z roku 1811 či cestopis Heinricha Heineho *Cesta Harzom* z roku 1824. Autora ovplyvnilo aj dielo Johanna Wolfganga Goetheho *Cesta do Talianska* z roku 1829, keďže aj Goethe vydal svoj cestopis existujúci pôvodne vo forme listov, poznámok a denníkov až po dôslednej príprave, mnoho rokov po ceste. Kollár Goetheho dielo dokonca spomína na siedmej strane predslovu svojho cestopisu, kde ďakuje osudu, že práve v zime pred cestou sa mu dostalo do rúk viacero talianskych cestopisov. Okrem Goetheho čítal príručku Ernsta Joachima Förstera o cestovaní po Taliansku z roku 1840, ako aj knihu Augusta Gottloba Eberharda z roku 1832.

Do Kollárovho interpretačného a pozíčného horizontu môžeme ako texty, ktoré ho zrejme ovplyvnili, zaradiť aj diela stredoeurópskych, vrátane uhorských cestovateľov.

Ákos Németh v stati *Pre potešenie sa vydáme na cestu...* píše:

„Najväčšou motiváciou uhorských cestovateľov všetkých dôb bolo okrem obohatenia obzoru aj sebaopoznávanie, keďže skúsenosti z poznávania cudzích kultúr zároveň slúžili aj ako vysporiadanie sa s ekonomickými, spoločenskými, civilizačnými pomermi. Vďaka tomu bola rola cestopisnej literatúry určujúca v troch obdobiach uhorských/maďarských dejín.“ (...) „... v reformnom období, ktoré si

na svoju zástavu vytýčilo program západného pomeštenia. Mladá proreformná šľachta sa vydala na cesty do európskych a severoamerických centier modernizácie s metou národného sebazpoznania a hospodárskej, spoločenskej integrácie.“ (NÉMETH, 2015: 23)

Medzi maďarskými cestopismi nájdeme diela ako *Cestovanie v zahraničí* (Utazás külföldön, 1840) z pera Bertalana Szemereho (1812–1869), *Cestovanie v Severnej Amerike* (Utazás Észak-Amerikában, 1834) Sándora Farkasa Bölöniho, *Cestovné skice z roku 1836* (Úti vázlatok 1836-ból, 1839) Ferenc Pulszkého, *Cestovanie po Taliansku a Švajčiarsku* (Olaszhoni és schweizi utazás, 1842) Polyxény Weselényi či *Cestovné zápisky* (Úti jegyzetek) Sándora Petőfiho z roku 1845.

Némethova charakteristika maďarských cestopisov nám pomôže aj pri pozicionovaní Kollárovhovho a vôbec slovenských cestopisov. Medzi rané slovenské cestopisy a autobiografie patrí latinská práca Joachima Kalinku *Diarium* z rokov 1671–1672, dielo Štefana Pilárika *Currus Jehovae* z roku 1678, ale podobné práce napísali aj Juraj Láni, Ján Simonides či Tobiáš Masník. Z neskorších diel treba ešte spomenúť Daniela Krmana ml., ktorý v *Cestovnom denníku* opísal cesty absolvované v rokoch 1708–1709.

Aj v týchto dielach nájdeme Némethom spomínaného cestovateľa, ktorý zbiera nové poznatky a hľadá svoju identitu, no ako dôležitý prvok sa zachoval aj v neskoršej slovenskej literatúre. Aj hlavná postava románu Jozefa Ignáca Bajzu *René mládenca príhody a skúsenosti*, ktorý vychádzal v rokoch 1783–1785, reprezentuje typ znovuzrodeného cestovateľa, ktorý hľadá sám seba, ktorého po cestách sprevádza starší učiteľ, čo je dôležitý alebo skôr povinný prvok cestopisov tohto typu. Sprievodca je povinná postava anglického *grand tour*, svojho chránenca a žiaka sprevádza na ceste, na ktorej sa z mládenca stane muž. Mládenec získava na *grand tour* skúsenosti z rôznych oblastí života, spoznáva najdôležitejšie diela talianskej renesancie a do svojej krajiny sa vracia ako dospelý muž, ktorý dokáže zastávať svoje miesto v anglickej spoločnosti. Povinné prvky anglickej *grand tour* sumarizuje cestopis Richarda Lasselsa, vydaný v roku 1670, a práca *Characteristics of Men, Manners, Opinions and Times* z roku 1711, ktorú vydal Lord Shaftesbury. Učiteľ, ktorý sa

zvykne označovať aj ako *bear-leader*, sa okrem spomínaných prác spomína aj v mnohých iných dielach.

Pre meštiansky variant *grand tour* z 19. storočia, na ktorý sa podujal aj Kollár, je typické preskupenie vyššie spomínaných rol: narátor Kollárovo cestopisu je na ceste vedúcim a učiteľom, ktorý svojmu spoločenstvu, teda čitateľovi, ponúka adekvátne informácie a znalosti. Narátor Kollárovo cestopisu poskytuje nielen informácie, ale aj vysvetlenia k získaným a publikovaným informáciám. Väčšina výkladov má interdisciplinárny charakter: obsahuje poznatky z dejín jazyka a literatúry, výtvarného umenia, cirkvi i histórie. „Druhý Codex latinský pod číslom 560. z 11 st. má na posledných dvoch listoch opísané »*Civitates Slavorum*«, ktoré Hormayr v Archivu 1827. čísl. 49 vydal, Dobrowský pak, Lelewel a jiní wyswětlowali“ (KOLLÁR, 1843: 227). Alebo inom mieste: „Neyslowutnější z nyní žijících maliřůw Mnichowských jest *Kaulbach*, w jehož dílnici sme *Porážku Hunnůw* vlastně *Maďarůw* u Lecha“ (KOLLÁR, 1843: 229). Kollárovo vysvetlivky, detailné výklady sú zárukou naplnenia vzdelávacej funkcie. Narátor publikuje presné poznatky, čitateľovi, ktorého oslovuje v druhej osobe jednotného čísla a vyzýva ho, aby si poznatky osvojil, sa prihovára v prvej osobe jednotného čísla.

Kollárov cestopis sa s tradíciou *grand tour* spája aj z iného hľadiska. Väčšina *grand tour* sa realizovala na jeseň a aj Kollár sa vydal na cestu v septembri. Dosiahnutie jednotlivých zastávok *grand tour* bolo naplánované na veľké kresťanské sviatky, čo bolo dôležité aj preto, aby cestovatelia mali dostatok času dostať sa z britských ostrovov do talianskych miest. Cestovanie po Taliansku sa väčšinou začínalo vo Florencii. Fašiangy bolo potrebné stráviť v Ríme, Neapole alebo Benátkach. Cestovatelia si, prirodzene, mohli vybrať z jednotlivých možností, no veľký týždeň sa patrilo stráviť v Ríme a deň Nanebovstúpenia zasa v Benátkach. Keďže Kollár sa do svojich destinácií vydal z podstatne menšej vzdialenosti ako anglickí cestovatelia, do severotalianskych miest dorazil skôr. Pôvodne chcel navštíviť aj Rím, no keďže ten ležal mimo územia habsburskej ríše, nepodarilo sa mu včas získať cestovný pas. Svoju cestu do Ríma preto zvečnil v druhom cestopise, ktorý vyšiel až po jeho smrti.

Kollárov cestopis sa od záznamov anglických cestovateľov zásadne líši tým, že jeho narátor venuje väčšiu pozornosť nemeckým

a rakúskym mestám. Vysvetľuje to Edward Said, ktorý archetyp Východu spája s aktom anglických a francúzskych ciest a pozornosť upriamuje aj na rozdiel medzi nemeckým cestovateľom a anglickými či francúzskymi cestovateľmi.

„Nemecká veda v prvých dvoch tretinách 19. storočia... nedokázala ani na okamih vybudovať úzku spoluprácu medzi orientalistami a národnými záujmami, ktoré v súvislosti s Východom v spoločnosti dlho panovali. Prítomnosť Angličanov a Francúzov v Indii, Levante či severnej Afrike dlho nemala nemeckého pendanta. Nemecký Východ alebo aspoň v klasickom zmysle chápaný Východ bol dokonca takmer výlučne vedecký: stal sa témou poézie, fantastických diel, dokonca románov, no nikdy nebol skutočný tak, ako Egypt a Sýria znamenali pre Chateaubrianda, Lanea, Lamartina, Burtona, Disraeliho alebo Nervalu reálne miesta. Má istý význam fakt, že prvé z dvoch najznámejších nemeckých diel o Východe – Goetheho *Západovýchodný diván* a *O jazyku a múdrosti Indov* Friedricha Schlegela – vychádzalo z cestovania po Rýne a druhé vzniklo po hodinách strávených v parížskych knižniciach. Nemecká orientalistika vypracovala techniky, ktoré neskôr využila v súvislosti s doslovne prevzatými textami, mýtmi, ideami a jazykmi zozbieranými ríšskym Anglickom a Francúzskom“ (SAID, 1996: 444).

Citát a dielo Saida o dejinách orientalizmu jasne ozrejmujú spôsoby tvorby anglickej, francúzskej a inej európskej identity a vymedzuje okolnosti, ktoré v zásade usmernovali aj Kollárovo hľadanie identity.

Hľadanie identity je v texte prítomné od prvého okamihu cestopisu a jeho napredovanie prebieha na základe pravidiel meštianskeho a národného variantu *grand tour*. Prvé strany cestopisu Jána Kollára prezentujú Zadunajsko a v duchu prísľubu z názvu diela až do konca zostávajú v centre jeho pozornosti slovanské živly. Narátor cestopisu sa detailne venuje pamätníkom a miestam pamäti, ktoré považuje z tohto aspektu za dôležité. Emblematické týchto miest sa detailne venuje vyššie citovaná štúdia Róberta Kiss Szemána, no k jeho analýze treba v každom prípade dodať, prečo si Kollárov narátor vyberá ako východisko toto miesto a prečo je z hľadiska textu také dôležité. Územie, ktorým poštový voz prechádza, bolo súčasťou ranostredovekej slovanskej ríše, Veľkej Moravy, ktorú často spomína aj Kollár. Pre Kollárovo hľadanie identity a kanonizačné úsilie bolo potrebné v texte vyznačiť územie, ak sa to tak páči, tak územie zobrať. Opis kollárovskej ríšskej alegórie, teda zdôraznenie

slovanskej podstaty pamätných miest, je nevyhnutným prvkom emblematicizmu, o ktorom sa zmieňuje aj viackrát citovaná štúdia.

Stoličný Belehrad je tradične jedným zo symbolických miest uhorskej štátnosti, no kollárovský narátor sa ho pokúša z viacerých aspektov vymáhať. Prvá úroveň prebieha na rovine rodinného a citového života: „Spolu s námi sedela tam i jedna matka z Bělohradu se šwárným weselým chlapečkem, který mi swau šwítorností nepřítomnost mé dcerky Ludmilky, obzvlášťě v prwní den bolestně cítěnou, aspoň z částky wynahradil.“ Intímne textové miesta, ktoré už-už pripomínajú *biedermeierovský* rodinný život, nie sú pre Kollárov cestopis typické, v poznámkach skôr kladie dôraz na svoje pracovné povinnosti, na reflexie a vízie o národnej identite. Na túto úroveň vstupuje aj v nasledujúcom opise, v ktorom sa snaží do systému moderného slovanského národného emblematicizmu zaradiť jednu z významných postáv stredovekej uhorskej tradície, mučeníka svätého Gerarda:

„Míšený cit radosti a studu střídal se zde obapolně w mojich wníternostech: radosti proto, že i tento, o Uhry wysoce zaslawžilý, muž byl wýstřelkem našeho národu; studu proto, že to teprw nyní a zde w Benátkách sem zwěděl, ačkoli dwadcet let w sausedstwí jeho wrchu (Gerhardsberg) w Budině, kde mučeníctwí podstaužil, sem přebýwal“ (KOLLÁR, 1843: 90).

Nasledujúci citát zachycuje absenciu slovanského/československého prvku v meste, ako aj stret uhorskej tradície s modernými národnými identitami:

„W Bělohradě ohledli sme, mimo chrámy, tamější Kasino, chyže čistě ale tabakowým dymem zaneswřené. W jedně z nich na stole množstwí maďarských a německých Nowin a Časopisůw, ale illyrské, české a wůbec nějaké slawské Nowiny zde, jako i we Wesprýmě, w Kaniži atd. na darmo sem hledal: anť naproti tomu w Horwatsku w každě čítalnici i maďarské Nowiny k nalezení byly. Podáno nám w témž Kasině knihu k zapsání našich jmen: což když sme (já w českoslowenském jazyku) učinili a na wůz sedali, obklíčilo nás nejen w pozemí hegno diwákůw, ale i wšickni w Kasině se tehďáz nalezající Maďari, šlecht a wojenští důstojníci na pawlač a okna se wydawše oči na nás maloměšťackým obyčejem pásli, až pokud sme nezmizeli“ (KOLLÁR, 1843: 3).

Kollárov cestopis teda oslovuje slovanského čitateľa takým variantom *grand tour*, v ktorom narátor ako skúsený a vzdelaný spisovateľ

a vedec pred našimi očami vytvoril moderný slovanský kultúrny a historický kánon, a počas procesu jeho tvorby zasväčuje svojich čitateľov do slovanského národného emblematicizmu a vychováva z nich sebavedomých slovanských občanov. Na tento účel ako naračná technika slúži monologický charakter výkladovej prózy, zobrazenie súčasnosti doplnené o dimenzie minulosti a budúcnosti a v neposlednom rade aj sebvymedzenie voči „druhému“.

Bibliografie

- BAJZA, Jozef Ignác, 1783, 1785: *René mládenca príhody a skúsenosti I. a II.* [Bratislava]: [Landerer, Ján Michal].
- BINDER, Pál (red.), 1976: *Utazások a régi Európában: Peregrinációs levelek útleírások és úti-naplók (1580-1709)*. Bukarest: Kriterion.
- BOSWELL, James: *On the grand tour*, BRADY, Frank, POTTIE, Frederick A., (reds.) 1955: London, Melbourne, Toronto: Heinemann.
- BÖLÖNI FARKAS, Sándor, 1834: *Utazás Észak-Amerikában*. Kolozsvár: Tisch.
- EBERHARD, August Gottlob, 1832: *Italien wie es mir erschienen ist I-II*. Halle: E. Heynemann.
- FENYŐ, István, 1968: A polgárosodás eszmevilága útirajzainkban 1848 előtt. *Két évtized: Tanulmányok és kritikák*. Budapest: Magvető.
- file:///C:/Users/ANNA/Downloads/22_Utazas_Ford%20(1).pdf, Prístup 15.03. 2021
- FORD, Brinsley, Angolok Itáliában. *Café Babel* 22/33.
- FÖRSTER, Ernst Joachim, 1848: *Handbuch für Reisende in Italien von dr. Ernst Förster. Vierte verbesserte und vermehrte Auflage. Mit einer Wegweiser für Leidende von Dr. Rudolf Wagner Professor der Medizin in Göttingen. Mit vielen Karten und Plänen*. München: Literarisch-artistische Anstalt der J. G. Cottaschen Buchhandlung.
- GOETHE, Johann Wolfgang, 1984: *Önéletrajzi írások*. Budapest: Európa.
- KALINKA, Joachim, 1671–1672: *Diarium*. Rukopis.
- KISS SZEMÁN, Róbert, 2018: Tájérbolás és tájépités Kollár Észak-italiai útirajzában – Keszthely, Zalavár, Zalaapáti. in: *Reformáció és kánon a szláv irodalmakban, kultúrákban és nyelvekben*, red. ISTVÁN, Anna, Budapest: ELTE Szláv Filológiai Tanszék, 151–162.
- KISS SZEMÁN, Róbert, 2019: Dekonstrukce a konstrukce krajiny v Kollárově Cestopisu do Horní Italie – Keszthely, Zalavár, Zalaapáti. *Slovenská literatúra* 66/207–215.
- KOLLÁR, Ján, 1841: *Cestopis obsahující cestu do Horní Italie a odtud přes Tyrolsko a Baworsko, se zvláštním ohledem na slawojanské živly roku 1841: s wyobrazeními a Přílohami teěž i se Slownikem slawojanských umělcuw všech kmenuw....* Pešť: Tisk. Trattner–Károlyi.
- KOVÁCS, Sándor Iván, MONOK, István (szerk.), 1990: *Magyar utazási irodalom 15–18. század*. Budapest, Szépirodalmi. Prístup 15.03. 2021
- NÉMETH, Ákos, 2015: *Vigasztalásul útnak indulunk: A „vándorévek” nemzedéke és a két világháború közötti magyar útirajz-hagyomány*. Doktori disszertáció.

- PODOLAN, Peter, 2010: Cestopisné črty, slovenské a uhorské reálie v Kollárových Pamätiach z mladších rokov. *Historia nova* 1, č. 2, 87–115.
- https://www.academia.edu/40442507/Cestopisn%C3%A9%C4%8Drty_slovensk%C3%A9_a_uhorske%C3%A9_re%C3%A1lie_v_Koll%C3%A1rov%C3%BDch_Pam%C3%A4tiach_z_mlad%C5%A1%C3%ADch_rokov_%C5%BEivota, Prístup 15.03.2021
- PULSZKY, Ferenc, 1834, [1888]: *Úti-vázlatok: visszaemlékezések*. Budapest: Aiger.
- SHAFTESBURY, Anthony Ashley Cooper earl of Birmingham, 1773: *Characteristicks of men, manners, opinions, times*. Baskerville.
- SZEMERE, Bertalan, 1840: *Utazás külföldön*. Buda: Magyar Kir. Egyetem' betüivel.
- WESSELÉNYI, Polyxéna, 1842: *Olaszthoni és schweizi utazás*. Kolozsvár: Lyceum Nyomda.